

АТАНАС РАДЕВ

Атанас Радев е една от най-ярките, самобитни и оригинални фигури в историята на нашето математическо образование. Един от най-видните популяризатори на математиката у нас от 1900 до 1970 г., той е създателят на първото периодично издание по математика за средношколци — вестник „Математика“ (1908 г.), автор на първия сборник от задачи по математика за зрелостен изпит (1927 г.), автор на първия справочник по елементарна математика — „Математически другар“ (1937 г.), автор на първия сборник от задачи по математика за кандидат-студенти (1952 г.), автор на 52 книги по математика и на 30 научно-популярни и методически статии, автор на повече от 40 оригинални задачи по математика, поместени в рубриците „Нови задачи“ на различни списания и пр. В продължение на 66 години той сътрудничи активно на всички наши списания по математика, отдава на математиката 70 години от живота си и показва на практика какво може да се постигне по пътя на самообразованието с постоянство и труд.

Атанас Радев Дяков е роден на 25 октомври 1886 г. в село Видинци, Ямболско. Баща му Ради Дяков бил необразован, но буден и свободолюбив българин. Майка му Станка Жекова била неграмотна, но грижовна съпруга и майка. От тях Атанас наследява любов към труда, скромност и уважение към знанието.

През 1887 г. семейството се премества в с. Ботево, край Ямбол. Тук преминават детските години на Атанас и ваканциите му като ученик в Ямбол и Сливен.

Начално образование завършва в с. Ботево. От малък е любопитен и ученолюбив. Непрекъснато търси интересни книги, списания, вестници. Математическите му дарования се проявяват още от ранна възраст. Изпитва удоволствие да решава задачи, затруднили съучениците му. Не закъсняват и първите прояви на бърз и остър ум. Веднъж учителят дава трудна задача и за наказание — обикновено при тогавашното училище — нарежда цялото отделение да остане в училище без обяд, докато реши задачата. Няколко минути след това малкият Атанас се обажда, че я е ре шил.

Основно образование А. Радев получава в Ямбол, в училище с добри традиции. В него са учителствали руският възпитаник Добри Чинтулов, Петър Нойков — по-късно първият български професор по педагогика, и др.

През есента на 1903 г. А. Радев постъпва в известната Сливенска мъжка гимназия, също с добри традиции. Тук били учители чехът Теодор Монин — първият преподавател по геометрия във Физико-математическия факултет, чехът Антон Шоурек — по-късно професор и ръководител на катедрата по геометрия в същия факултет, Стефан Лафчиев — сетне многогодишен редактор на Списанието на Физико-математическото дружество в София, Златан Иванов — един от първите автори на учебници след Освобождението, и др. Следите, които тези математици оставят върху учениците от Сливенската гимназия, са трайни. Тук са се учили Димитър Табаков, Благовест Долапчиев и др.

Ученическите години на Атанас Радев в Сливен са изпълнени с труд и мизерия, но вродената му дарба, трудолюбие и упоритост го нареждат сред първите ученици. Овладева писмено и говоримо руски и френски език. Литературните му интереси продължително време съпътстват математическите. По-късно обаче увлечението към математиката надделява. Той не се задоволява само с уроците и учебниците. Снабдява се с руски учебници по математика на проф. Давидов и др., в които намира учебен материал, който не се преподава в училището. Научава за аритметични редици, нютонов бином, степени с дробни показатели, решаване на кубично уравнение, за така наречената „нова геометрия“ и др.

Най-ярко обаче математическият му дар се проявява при решаване на задачи. Съучениците му често се обръщат към него, за да им реши задачите. От това време датира и сътрудничеството му с единственото тогава у нас математическо Списание на Физико-математическото дружество, което започва да излиза през 1904 г. под редакцията на Ст. Лафчиев. Радев не пропуска книжка от списанието и почти не оставя нерешена от него задача. В резултат на това в кн. 1 от 1906 г. четем:

„Редакционният комитет на заседанието си от 14 октомври реши да отпусне по едно годишно течение на г-на Ат. Радев и Ст. Вахавчиев, загдето са решили най-много задачи от зададените в първите две годишнини.“

В сътрудничеството си с това списание гимназистът Ат. Радев прави и първите си творчески стъпки в математиката. Той не само решава, но и сам съставя задачи за списанието.

През 1906 г. Ат. Радев завършва Сливенската мъжка гимназия с отличен успех. С това приключва образованието му. Всичко по-нататък той постига по пътя на самообразованието.

В началото на учебната 1906—1907 година той е назначен за начален учител в с. Ботево. Наред с активната работа в занятията си с учениците, честите посещения на родителите по домовете им — за да ги увещава да изпращат редовно децата си на училище, ръководенето на вечерни курсове с младежите, той не престава да се занимава с любимата си математика.

В резултат на това през 1908 г. се появява първото периодично списание по математика за ученици от средните училища — вестник „Математика“, издавано от Ат. Радев. Каква смелост! Само една година след завършване на средното си образование, едва 22-годишен, Ат. Радев дръзва да се заеме с една трудна и отговорна задача: той издава вестника на собствени разноски, сам го редактира, подбира материалите, пише статии, предлага интересни задачи и пр.

С този вестник Радев иска да бъде полезен на учениците за увеличаване на знанията им и за развитие на самостоятелното им мислене.

В уводната статия на първия брой се казва: „Математиката у нас се преподава сухо и безинтересно. . . При такова преподаване може ли да се постигне целта — освен да даде знания и да подтикне учащите се към самостоятелно мислене, да всади у тях обич към науката, да им даде метода на схващане, както и връзката между една и друга материя?“ Тези мисли разкриват зрелите педагогически възгледи и схващания на младежа Атанас Радев.

Наред с всичко това, Радев се занимава и с теоретични въпроси. Още в първите години по страниците на Списанието на Физико-математическото дружество се появяват статиите му „За теоремата на Колинън“ (1906—07), „Върху медицин- търа на триъгълника“ (1906—07), „Върху една теорема на Ферма“ (1906—07), „Свойства на един особен триъгълник“ (1907—08), „Графично решаване на уравнение от III степен“ (1908—09) и др.

В резултат на ученическите си увлечения в литературата през периода 1912— 1915 г. Ат. Радев разгръща активна преводаческа дейност. Преводите му на „Кръст“ (повест от С. Обсгофелдер), „Златният бръмбар“ (от Едгар Алан По). „Христиани“ (драма от Херман Хайерманс), „Детето на скръбта“ (повест от Сешеле) остават забележителни по експресивност, чистота на стила и синтактична изисканост.

През 1909 г. Радев се премества в Ямбол, където започва работа като касиер на Ямболското околийско учителско дружество.

През 1919 г. той е поканен за учител по математика в Ямболското педагогическо училище. Това е изключително рядък случай, когато на човек със средно образование се предлага място за учител в такова училище. В редиците на прогресивното учителство той е арестуван през 1925 г. за антифашистка дейност и намерена забранена литература в дома му, а след освобождаването му е лишен от право да учителства.

От 1926 г. до пенсионирането си през 1941 г. Атанас Радев работи като чиновник в ямболския клон на Народната банка. Макар и извън училището, той не престава да се интересува и да бъде за проблемите на математическото образование у нас. Цялото си свободно време посвещава на занимания с елементарна математика. Най-плодовитият му творчески период е от 1926 до 1944 г. През това време той написва около 30 сборника от задачи по математика. По думите на доц. Петко Иванов „в периода 1926—1944 г. особено място в учебно-помощната литература по математика, предназначена за горния курс на средното общообразователно училище, заемат сборниците от решени задачи, теореми, правила и др., съставени от Ат. Радев по учебни предмети и класове, включително за преговор в последния клас и зрелостен изпит“.

След 9 септември 1944 г. като пенсионер Атанас Радев е поканен за директор на Ямболската мъжка гимназия. Той отказва да заеме директорското място, но с удоволствие се съгласява да стане учител по математика в същата гимназия. Като учител както в педагогическото училище, така и в гимназията той е известен като много строг и взискателен, но в същото време извънредно справедлив и честен в отношенията си с учениците. Сам рядко точен и изпълнителен, той е изисквал същото и от тях.

Препалено взискателен и прецизен е той и към написаните от него книги по математика. За тях акад. Иван Ценов пише: „Тези книги са ценен принос за математическата литература. В тях няма множество от грешки, каквито има в повечето подобни книги.“

От сборниците и учебниците по математика на Атанас Радев са се учили няколко поколения. За тях писателят Н. Месечков, ученик на Радев, пише: „Ние се учехме от сборниците на Ат. Радев, от тях се учат и децата ни.“

Делото на Атанас Радев се оценява високо от българската математическа колегия. Много учители го считат за своя най-добър „задочен“ учител по математика. С мнозина от тях той води активна кореспонденция — с Йордан Динов от Плевен, с Пенчо Балев от Троян и др. Кореспонденция Радев поддържа и с някои видни наши математици, като например проф. Димитър Табаков, проф. Иван Ценов, проф. Аркадий Стоянов. В писмо до него професор Табаков пише:

„Заявявам, че до този момент не ми се е отдало да изчисля общия обем на сферите с центрове върховете на един квадрат със страна a , имащи общ радиус r , по елементарен път . . . Ако Вие разполагате с такова решение, съобщете ми, за да не се вълнувам, че може би има такова.“

В спомените си за проф. Алипи Матеев (списание „Математика“, 1980, кн. 3, стр. 3) акад. Д. Илиев разказва как двамата с него са направили първата си колективна научна публикация по повод на задача 109 на Ат. Радев, поместена в Списанието на Физико-математическото дружество.

Животът и делото на Ат. Радев са ярък пример за всеки деятел в областта на математическото образование.

Последното му желание, което той изказва пред близките си, преди да почине на 11 април 1970 г., е да направят дарение от спестяванията му за подпомагане на ученици с изяви математически способности.

Признателните ямболци високо тачат паметта на Атанас Радев и помнят писаното от него: не може да се отива в бъдещето без математически знания. Ямболски окръг е бял винаги в първите редици на всички математически състезания в страната. В първите редици се нареждат учениците от Ямбол и в решаването на конкурсните задачи на списание „Математика“ и с твърда убеденост и увереност продължават ямболските математически традиции, чиито основи бяха положени от Атанас Радев. Представители на Ямбол ежегодно достойно защитават честта на страната на международните математически олимпиади.

Две години след смъртта на Ат. Радев, през 1972 г., се постави началото на една хубава и полезна традиция — организиране и провеждане в Ямбол на средношколски математически конкурс „Атанас Радев“, който се състои през година в началото на април.

През 1962 г. Атанас Радев бе награден с „Народен орден на труда“ — златен, през 1963 г. бе избран за почетен член на Българското физико-математическо дружество, през 1966 г. бе удостоен със званието „Заслужил учител“, а през 1969 г. бе награден с юбилеен медал „25 години народна власт“.

Йордан Кучинов